

DOI: <https://doi.org/10.32782/2308-1988/2024-50-72>
УДК 339.543

Слободян Вікторія Василівна

науковий співробітник відділу розвитку митної справи,
Науково-дослідний інститут фінансової політики
Державного податкового університету
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-3490-0368>

Хома Валерій Олександрович

кандидат юридичних наук, доцент,
провідний науковий співробітник відділу митної та економічної безпеки,
Науково-дослідний інститут фінансової політики
Державного податкового університету
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-1322-9272>

Viktoria Slobodian, Valeriy Khoma

Financial Policy Research Institute State Tax University

**ДОСВІД ВЗАЄМОДІЇ МИТНИХ ТА ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ
ЛИТОВСЬКОЇ РЕСПУБЛІКИ З ПИТАНЬ ЗАПОБІГАННЯ
ТА ПРОТИДІЇ КОНТРАБАНДИ**

**EXPERIENCE OF INTERACTION OF CUSTOMS
AND LAW ENFORCEMENT AUTHORITIES
OF THE REPUBLIC OF LITHUANIA IN MATTERS
OF PREVENTING AND COMBATING SMUGGLING**

Анотація. У статті досліджується роль та основні завдання митних та правоохоронних органів при здійсненні заходів щодо запобігання та протидії контрабанді, боротьбі з порушеннями митних правил та визначення спільних цілей у дотриманні законодавства та правозастосування в рамках покладених на них завдань. Так як останніми роками зростає потреба у посиленні спільних зусиль митниці та правоохоронних органів, усвідомлюючи той факт, що обидві структури мають спільні цілі дотримання законодавства та правозастосування в рамках покладених на них завдань, то актуальність проведення дослідження даної проблематики зростає. Тому й незважаючи на те, що міжнародна співпраця між митницею та правоохоронними органами виявилася конструктивною та плідною, на національному рівні залишаються проблеми, пов'язані з дублюванням мандатів та цілей, що потребує подальшого дослідження та висвітлення з урахуванням міжнародного досвіду.

Ключові слова: митні органи, митний контроль, правоохоронні органи, взаємодія, повноваження, боротьба з контрабандою, запобігання та протидія, митні правопорушення.

Summary. The article is devoted to the issues of highlighting the peculiarities of the organization of interaction between customs and law enforcement agencies in the process of customs control. It is emphasized that one of the main tasks assigned to customs authorities is, among other things, prevention and counteraction to smuggling, combating violations of customs rules. The active development and expansion of transnational criminal organizations continue to pose a threat to global commercial and financial systems as they continually capitalize on economic globalization and integration, as well as technological advances such as electronic commerce, electronic currency transactions, and others operations. Therefore, the main goal of cooperation between customs and law enforcement agencies is born – this is the reduction of threats to both national and global security with direct consequences for public health, safety and economic stability. Improved collaboration will lead to greater efficiency and effectiveness at the operational level. Through joint planning, customs and police authorities can ensure a coordinated response to emergency situations and thus better protect the country from criminal threats. This aspect of customs and police cooperation has become more important than ever due to the threat of proliferation of the large number of terrorist attacks occurring around the world in recent years. It is emphasized that the model of the integrated infocommunication management system of customs and border control between the subjects of national security should include telecommunication and information-telecommunication systems of other public authorities on the organization and implementation of border, customs and other control. Such a system should be based on modern means of database management and ensure the formation, processing, accumulation and preparation of information for transmission in agreed formats.

Keywords: customs authorities, customs control, law enforcement agencies, interaction, powers, fight against smuggling, prevention and countermeasures, customs offenses.

Постановка проблеми. Митним органам усіх країн світу властиві такі основні функції та завдання як запобігання та протидія контрабанді, боротьба з порушеннями митних правил на території будь-якої з країн, здійснення обміну документами та інформацією (у тому числі електронною) з іншими державними органами, в тому числі і з правоохоронними та іншими органами своєї та сусідньої держави, що в свою чергу породжує тісну співпрацю з певними правоохоронними органами. Тож із динамічним розвитком суспільних відносин та реформуванням системи державних органів, виникає необхідність у вивченні та виявленні можливих форм взаємодії митних органів з правоохоронними органами, а також визначення відповідних повноважень, покликаних сприяти ефективній боротьбі з контрабандою та вчиненням митних правопорушень.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Дослідженню проблемних аспектів щодо застосування митного контролю, запобігання та протидії контрабанді, боротьби з порушеннями митних правил присвячена досить велика кількість наукових праць. Представниками наукової спільноти та практиків, які займалися дослідженням та вивченням даної тематики є: Е.Ю. Барішнікова, О.В. Гречкіна, Є.В. Додін, І.А. Калашнікова, С.В. Ківалов, Б.А. Кормич, В.П. Науменко, Г.О. Олішук, П.В. Пашко, Д.В. Приймаченко, В.В. Прокопенко, С.С. Терещенко, О.А. Шевчук, Т.Ю. Юркін та інші науковці. Однак, дослідження певних організаційно-правових аспектів взаємодії митних та правоохоронних органів у процесі здійснення митного контролю, їх компетенції, різновидності повноважень правоохоронних органів, особливо з врахуванням зарубіжного досвіду, все ще потребують продовження подальших наукових досліджень.

Метою статті є огляд взаємодії митних та правоохоронних органів при здійсненні заходів щодо запобігання та протидії контрабанді, боротьбі з порушеннями митних правил та дотриманні законодавства й правозастосування в рамках покладених на них завдань та функцій на прикладі економічно-розвинутої європейської країни.

Виклад основного матеріалу дослідження. Активний розвиток та розширення транснаціональних злочинних організацій продовжують становити загрозу для глобальних комерційних і фінансових систем, оскільки вони постійно заробляють на економічній глобалізації та інтеграції, а також на технологічних прогресах, в таких як електронна торгівля, електронні операції з валютою та інші операції [1]. Тому й народжується головна мета взаємодії митних та правоохоронних органів – це зменшення загроз як в національній, так і в глобальній безпеці з прямими наслідками для громадського здоров'я, безпеки та економічної стабільності.

У відповідь на загрозу, яку створюють злочинні мережі, правоохоронні органи, такі як митні служби та національні поліцейські агенції (тобто митниця та поліція), мають працювати в унісон, щоб перервати транснаціональну злочинну діяльність, спрямовану на митні та фінансові інфраструктури. Виклик, який створює організована злочинність через національні кордони, вимагає не лише покращення координації між митними та поліцейськими службами, але й більш повного розуміння юрисдикції, досвіду та унікальних здібностей обох структур [1].

Попередником посиленого підходу до співпраці між митницею та поліцією є політична воля, необхідна для формалізації більш ефективних робочих відносин на основі співпраці. Комплексна угода, яка повністю залучає активи обох організацій, створить середовище взаємної довіри й поваги та забезпечить підґрунтя для міцної та ефективної співпраці [1]. Розуміння цілей та завдань кожної структури є критично важливим аспектом хорошої співпраці, і це дозволить організаціям краще окреслювати спільні сфери втручання та спільні стратегії. Співпраця між митницею та правоохоронними органами полягає, зрештою, в обміні інформацією та обмінні їхніми індивідуальними можливостями. Поліпшення співпраці призведе до підвищення ефективності та результативності на операційному рівні. Завдяки спільному плануванню митні та правоохоронні органи можуть забезпечити скоординоване реагування на надзвичайні ситуації та таким чином краще захистити країну від кримінальних загроз. Цей аспект співпраці митниці та правоохоронних органів став більш важливим, ніж будь-коли, через загрозу розповсюдження великої кількості терористичних атак, які відбуваються по всьому світу за останні роки [1; 2].

Розглянемо більш детально взаємодію митних та правоохоронних органів на прикладі такої європейської країни як Литва. Діяльність митних органів у Литві також має свої особливості. Відповідно до ст. 19 Митного кодексу Литви митна служба включають в себе центральний апарат митниці, територіальні та централізовані митниці. Водночас, Центральна митна служба є структурним підрозділом Міністерства фінансів Литовської Республіки [3].

Митним кодексом Литви чітко передбачено повноваження кожного із структурних підрозділів апарату та територіальних митних органів. Зокрема законодавством країни передбачено існування мобільних груп підрозділів територіальних та спеціалізованих митниць, що діють у зонах діяльності територіальних митниць та до повноважень яких належить здійснення нагляду за виконанням митних формальностей у межах своєї компетенції. Крім того, зазначені мобільні

групи виконують антикорупційну та контрольну внутрішньо-відомчу функцію [4].

Ю.В. Терещук відмічає, що особливим елементом правової природи повноважень працівників митних органів Литви є нехарактерні для демілітаризованих служб права вимагати від осіб дотримання законних вимог, а у разі недотримання співробітник митного органу має право застосовувати фізичну або будь-яку іншу силу нормативно визначену Митним кодексом Литви [2; 3].

Центральним митним органом є митний підрозділ (Центральна митна служба) у структурі Міністерства фінансів Литовської Республіки. За типом митної адміністрації Центральна митна служба є відокремленим самостійним підрозділом Міністерства фінансів Литовської Республіки. Організаційно митна система Литви охоплює Центральну митну службу, Митну кримінальну службу, Центр підготовки митних працівників, Митну лабораторію, Центр митно-інформаційної системи, три територіальні митні служби (у м. Вільнюсі, Каунасі та Клайпеді) та 44 митних пости [4].

Місія литовської митниці полягає у забезпеченні законної, безпечної, чесною та безперервної міжнародної торгівлі у державі. Метою роботи митних органів Литви є забезпечення надійного захисту суспільства, ринку, навколишнього середовища та фінансових інтересів Литовської Республіки та ЄС у сфері міжнародної торгівлі, імплементації митної політики ЄС, спільної торгівлі та інших спільних політик Союзу, пов'язаних із міжнародною торгівлею. У своїй роботі митні органи Литви орієнтуються та такі цінності, як: повага до кожної особи (фізичної та юридичної) і держави; професіоналізм; партнерство. При цьому довгострокові стратегічні цілі литовської митниці пов'язані із забезпеченням належної та оптимальної для клієнтів реалізації митних процедур, посиленням боротьби із нечесною та незаконною міжнародною торгівлею, злочинністю та загрозами національній і міжнародній безпеці, розширенням інституційних компетенцій митних органів [4].

При здійсненні контролю за міжнародною торгівлею в межах ЄС, митниця Литви сприяє забезпеченню чесною та відкритою торгівлі, захисту внутрішнього ринку Литовської Республіки, безпеки усього ланцюга постачання. У тісній співпраці з правоохоронними органами влади, а саме з Державною службою прикордонної охорони Литви, митні органи Литви відіграють ключову роль у забезпеченні законної торгівлі та зміцненні конкурентоспроможності держави і ЄС; належного оподаткування зовнішньоекономічної діяльності; боротьбі з різними видами шахрайства, організованою злочинністю, незаконним переміщенням наркотичних речовин та тероризмом шляхом

якісного оброблення інформації, ідентифікування змін у моделях торгівлі та оцінювання ризиків для виявлення фінансових шахрайств, терористичних і злочинних дій; захисті навколишнього середовища та населення від усіх видів небезпечної продукції [3; 4]. Спільними функціями даних органів влади є:

- контроль осіб та транспортних засобів, які перетинають державний кордон, з метою виявлення та запобігання контрабанді;

- забезпечення правового режиму кордону і, відповідно до своєї компетенції, режиму пунктів прикордонного та митного контролю;

- участь у здійсненні державного міграційного контролю;

- участь у забезпеченні державного митного режиму, відповідно до своєї компетенції та поставлених завдань.

Доцільно також зауважити, що литовська митниця веде активну міжнародну діяльність на засадах митної співпраці із ЄС та міжнародними організаціями, успішну реалізацію численних міжнародних та регіональних митних програм і проєктів, а також надання технічної підтримки з митних питань іншим державам.

До основних завдань, що існують перед митною адміністрацією Литовської Республіки [4], належать:

- реалізація торговельної та митної політики держав;

- розвиток співпраці з митними економічними операторами, створення сприятливих умов для розвитку бізнес-середовища, поліпшення послуг, що надаються митними органами;

- підвищення ефективності діяльності, поліпшення управління в митній сфері, розвиток знань та можливостей, відповідальності та взаємної довіри і чесності між митницею та учасниками ЗЕД;

- контроль за сплатою мита та інших обов'язкових платежів, що стягуються під час переміщення небезпечних вантажів.

До того ж, органом, що має право на здійснення оперативно-розшукової діяльності виступає Митна кримінальна служба Литовської Республіки, яка була утворена 01 січня 2002 р. у результаті реорганізації митного департаменту протидії правопорушенням та служби розслідувань [4]. Основною метою діяльності є виявлення та проведення досудового розслідування злочинів та інших правопорушень у сфері митної справи. До повноважень служби належить здійснення в порядку, визначеному законодавством, міжнародного і міжвідомчого співробітництва у розслідуванні контрабанди та порушень митного законодавства.

Найважливішим завданням Митної кримінальної служби Литви є розслідування та здійснення

заходів щодо запобігання злочинів та інших правопорушень, пов'язаних з митною діяльністю. Служба також здійснює міжнародне, міжвідомче співробітництво з розслідування контрабанди, організовує та здійснює профілактику порушень нормативно-правових актів, виконання яких покладено на митницю, проводить досудове розслідування і кримінальне розслідування фактів злочинних діянь, пов'язаних із митною справою, здійснює затримання товарів, предметів, що незаконно переміщуються через кордон, та пов'язаних з ними осіб з метою оформлення встановленого порушення або проведення розслідування; здійснює конвоювання затриманих та заарештованих осіб. На даний час служба складається з 7 центральних структурних підрозділів та 3 регіональних підрозділів [4].

Метою служби є забезпечення ефективної профілактики порушень нормативно-правових актів, що здійснюються митницею, та детальне розслідування порушень нормативно-правових актів, які здійснюються митницею, та інших порушень нормативно-правових актів, виявлених митницею під час виконання своїх функцій.

Основними завданнями Митної кримінальної служби є:

- забезпечення виконання нормативно-правових актів, віднесених до компетенції митних органів;
- організація та здійснення попередження, роз'яснення та розслідування порушень законодавчих актів митного органу та інших правових актів, віднесених до компетенції митного органу;
- здійснення міжнародного та міжвідомчого співробітництва з розслідування злочинних діянь та інших правопорушень у сфері митної діяльності;
- реалізація стратегії митної діяльності Литовської Республіки відповідно до компетенції Служби.

Відповідно до покладених повноважень та завдань, Митна кримінальна служба Литви, здійснює такі функції [4]:

- у порядку, встановленому Кримінально-процесуальним кодексом Литовської Республіки, проводить досудове розслідування кримінальних дій, які виявлені під час виконання митницею безпосередніх функцій, передбачених законами, що регулюють її діяльність ;
- проводить розслідування кримінальних справ щодо з'ясування фактів злочинних діянь, пов'язаних із митною діяльністю;
- збирає, аналізує та оцінює інформацію про тенденції контрабанди та інших злочинних діянь і правопорушень, пов'язаних з митною діяльністю;
- здійснює управління ризиками порушень нормативно-правових актів, що впроваджуються митницею на центральному рівні;

- вивчає економічні, правові та криміногенні причини та умови контрабанди та інших злочинних діянь і правопорушень, пов'язаних з митною діяльністю, вживає відповідно до компетенції заходів щодо їх усунення;

- організовує та здійснює профілактичні заходи щодо запобігання контрабанді та іншим злочинним діям і правопорушенням, пов'язаним з митною діяльністю;

- у встановленому правовими актами порядку затримує незаконно переміщені товари, предмети та пов'язаних з ними осіб з метою оформлення встановленого порушення або проведення розслідування;

- здійснює в установленому правовими актами порядку конвоювання затриманих і заарештованих осіб;

- взаємодіє з територіальними митницями та іншими митними установами і дає їм обов'язкові доручення щодо проведення профілактичних та інших заходів відповідно до їх компетенції;

- відповідно до компетенції співпрацює з правоохоронними та іншими державними і муніципальними установами та установами Литовської Республіки;

- організовує та проводить спільні з іншими правоохоронними органами операції з метою розкриття або попередження злочинних діянь;

- відповідно до компетенції співпрацює з інституціями Європейського Союзу, інституціями інших країн, організаціями у сферах запобігання порушенням правових актів, які здійснюються митницею, розслідувань, управління ризиками та збору інформації;

- відповідно до компетенції представляє митницю в установах Європейського Союзу, іноземних держав та міжнародних організаціях;

- за дорученням митного органу здійснює ведення даних баз даних інших державних установ та установ та надає їх у встановленому порядку посадовим особам митних установ, кадровим державним службовцям та працівникам, які працюють за трудовим договором (далі – працівники);

- веде облік спеціальної техніки Служби, озброєння, боєприпасів та контролює їх використання;

- здійснює всі дії з організації та здійснення закупівлю товарів, послуг і робіт, пов'язаних із кримінальною розвідкою (включаючи укладення договорів), які призначені для виконання закупівельною організацією відповідно до опису процедури закупівлі, пов'язаної з розвідкою. до розвідувальної діяльності, затверджений Урядом Литовської Республіки в 2015 році 18 березня постановою № 282 «Про затвердження опису процедури закупівлі, пов'язаної з діяльністю розвідувального характеру»;

– в установленому порядку готує, бере участь у підготовці, погоджує проекти нормативно-правових актів щодо запобігання та розслідування порушень нормативно-правових актів, що здійснюються митницею, вносить пропозиції та зауваження;

– відповідно до компетенції аналізує та узагальнює практику застосування нормативно-правових актів, що впроваджуються митницею, та вносить пропозиції до митниці щодо їх удосконалення;

– бере участь у проведенні спеціальних перевірок посадових осіб, державних службовців і працівників, прийнятих на службу і роботу в митниці;

– розглядає скарги, звернення та пропозиції осіб щодо діяльності Управління, вживає заходів щодо усунення виявлених недоліків і порушень;

– виконує інші функції, визначені законами та іншими нормативно-правовими актами та дорученнями Генерального директора Департаменту митниці та його заступників [4].

Особливостями взаємодії митних органів Литви, зокрема, Митної кримінальної служби, з правоохоронними є:

1) поєднання принципів комплексності та вибіркової митного контролю на усіх етапах ланцюга постачання, що дозволяє підвищити рівень виявлення митних правопорушень та водночас пришвидшити реалізацію митних процедур;

2) постійне удосконалення механізмів оперативно-розшукової діяльності митних працівників.

Прикладом взаємодії митних та правоохоронних органів, щодо виявлення та запобігання контрабанді, є спільне виявлення фактів злочину та відкриття 291 досудового розслідування у 2022 році, більшість із яких (136) – за фактами незаконного перевезення наркотиків та 90 – за контрабанду сигарет. Під час цих розслідувань було затримано 8,362 млн пачок сигарет на суму майже 31 млн євро. 54,5% нелегальних курців було затримано на кордоні з Білоруссю, всередині самої ж країни – лише 45%. З вилучених контрабандних сигарет 80% були з білоруськими марками, всі інші були без марок. Також вилучено близько 11,3 кг різноманітних наркотичних речовин: амфетаміну, каннабісу, кокаїну, бутандіолу, синтетичних канабіноїдів. Чи не найбільш пам'ятне затримання відбулося у 5 червня 2022 року, коли співробітники аеропорту Вільнюса виявили наркотики у внутрішніх органах громадянина Латвії, який прилетів до Литви з Франції. Зазначена

особа, проковтнувши, перевозила близько 90 капсул, з приблизною вагою в 720 г кокаїну.

У 2023 році на досудових розслідуваннях співробітники Митної кримінальної служби затримали 13,35 млн пачок сигарет та 49,4 тонни тютюну, вартість яких (з урахуванням обов'язкових податків) перевищує 56 млн грн. Це в 1,6 рази більше, ніж було затримано у 2022 році. Майже всі (90%) сигарет мали білоруські етикетки, 63% нелегальних курців було затримано також на кордоні Білорусі, 29,5% – всередині країни. Було затримано та відкрито розслідування, щодо незаконного перевезення 4 тон нелегального алкоголю, 569 кг наркотиків та контрабандного перевезення готівки на суму 2 млн євро. У 2023 році всього працівниками Митної кримінальної служби Литви розпочато 276 досудових розслідувань. З них 102 порушено за фактами контрабанди або незаконного зберігання сигарет і тютюну, 96 – за контрабанду наркотичних засобів. Також розпочато 26 розслідувань за фактами порушення міжнародних санкцій (у 2022 році – 5 таких розслідувань). У 2023 році співробітниками кримінальної служби було виявлено також тінюву фабрику з виробництва сигарет і місця зберігання сигарет і тютюнової сировини в районах Клайпеди і Кретінги. Виявлено 768 ящиків (384 тис. пачок) готової «продукції» – підробки сигарет Marlboro, Prince та L&M, та було затримано 11 осіб – громадян Литви, Росії та України. Вартість виявленого обладнання, сигарет і тютюнової сировини становить кілька мільйонів євро [4; 5].

Висновки. Отже, митні органи Литовської республіки активно співпрацюють та взаємодіють з правоохоронними органами задля виявлення, усунення та подальшого запобігання проявів контрабанди при здійсненні перетину кордону. Органом, що відповідає за здійснення оперативно-розшукової операції виступає Митна кримінальна служба Литовської Республіки. Дана установа відповідно до покладених завдань збирає, узагальнює, аналізує інформацію щодо вчинення контрабанди, здійснює оперативні заходи з її виявлення, а також провадить досудове розслідування. Особлива увага приділяється проведенню профілактики, оперативних заходів та моніторингу інформації щодо переміщення наркотичних речовин. Литовська митниця також бере активну участь у взаємодії з митними та уповноваженими органами країн – членів Європейського Союзу в питаннях протидії шахрайству, контрабанді та порушенням митних правил.

Список використаних джерел:

1. Customs-Police cooperation handbook. URL: https://cites.org/sites/default/files/eng/prog/enforcement/CustomsPoliceCoopHandbook_EN_LR.pdf (дата звернення 06.07.2024).
2. Гуцул І.А. Митна політика зарубіжних держав : навч. посіб. Тернопіль : THEU, 2018. 198 с.

3. Ченцов В.В. Особливості державного управління митними органами в Європейському Союзі: структурно-функціональний аналіз. *Теорія та практика державного управління*. 2009. Вип. 2 (25). С. 1–8.

4. The official site of Customs of the Republic of Lithuania (2018). URL: <http://www.lrmuitine.lt> (дата звернення 25.04.2024).

5. У Литві помітили збільшення контрабанди після закриття кордонів з Білоруссю. Економічна правда. URL: <https://www.epravda.com.ua/news/2023/08/31/703779/> (дата звернення 12.06.2024).

References:

1. Customs-Police cooperation handbook. Available at: https://cites.org/sites/default/files/eng/prog/enforcement/CustomsPoliceCoopHandbook_EN_LR.pdf

2. Hutsul I. A. (2018) Customs policy of foreign countries: education. manual Ternopil: TNEU, 198 p. (in Ukrainian)

3. Chentsov V. V. (2009) Peculiarities of state management of customs bodies in the European Union: structural and functional analysis. *Theory and practice of public administration*. issue 2 (25). pp. 1–8. (in Ukrainian)

4. The official site of Customs of the Republic of Lithuania (2018). Available at: <http://www.lrmuitine.lt>

5. In Lithuania, an increase in smuggling was noticed after the borders with Belarus were closed. Economic truth. Available at: <https://www.epravda.com.ua/news/2023/08/31/703779/> (in Ukrainian)

Стаття надійшла до редакції 13.09.2024